

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Т. В. Сіренко

Херсонський державний університет, office@ksu.kherson.ua

Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент І. С. Попович

Постановка проблеми. Виховання емоційно зрілої особистості, її переживань і почуттів, починаючи з перших років життя, залишається важливим педагогічним завданням, у певному сенсі навіть важливішим, ніж виховання розуму і прищеплення дитині різних навичок і вмінь. Адже саме емоційне ставлення до навколишнього світу зумовлює цілі, на досягнення яких будуть використані набуті дитиною знання та вміння. На жаль, ні для кого не секрет, що кращі друзі сучасної дитини – телевізор або комп'ютер, а улюблені заняття – перегляд мультиків або комп'ютерні ігри. Діти стали менше спілкуватися не тільки з дорослими, а й з однолітками. І це серйозна проблема: адже живе спілкування збагачує життя дітей, забарвлює яскравими барвами сферу їхніх почуттів. Сучасні діти стали менш чуйні до інших, не завжди здатні усвідомлювати й контролювати свої емоції. Відсутність належної уваги та своєчасного впливу дорослих на емоційну сферу психічного життя дитини негативно позначається на її розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням емоційної сфери дошкільників займалися С. Л. Рубінштейн, Л. С. Виготський, І. С. Кон, О. І. Кульчицька, Я. З. Неверович. Тема висвітлена і в сучасних українських періодичних виданнях. Серед науковців, які займаються цією проблемою слід виділити: С. Кулачківську, Н. Карпенко, О. Кононко та ін.

Засновник дитячої психології В. Прейер у своїй книзі «Душа дитини» підкреслював, що поняття душі пов'язане з чуттєво-інтуїтивним сприйняттям світу, а провідні психологи, незалежно від методологічної орієнтації, вважали період дошкільного дитинства «золотим віком» емоційного життя. Відомий вітчизняний дитячий психолог В. К. Котирло характеризувала маля як суцільний орган чуття, а його емоційну сферу – як основний місток, що

поєднує його з навколишнім світом, тією основою, на якій формується ставлення до людей і до себе.

Мета і завдання статті. Вивчити і дослідити особливості розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Спостерігаючи за останніми реформами у сфері освіти, можна сказати, що суспільство починає усвідомлювати необхідність серйозного ставлення до розвитку емоційної сфери дошкільника, потребу дбати про неї не менше, а, можливо, й більше ніж про інтелектуальну. Певною мірою, це спроба надолужити прогалини формування комунікативних здібностей дитини через цілеспрямовану систему розвитку емоційного стану дошкільника. Адже система дошкільної освіти тривалий час була спрямована загалом на формування теоретичних знань, що дещо ігнорувало емоційний розвиток дитини [1].

Теоретичний аналіз показує, що базова складова дошкільної освіти націлює на те, що дитина дошкільного віку: орієнтується у назвах та особливостях проявів основних емоцій, розрізняє прояви кожної з них, встановлює причинно-наслідкові та смислові зв'язки між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя; вміє передавати свої почуття мімікою, жестами, словами; адекватно реагує на різні життєві ситуації, стримує негативні емоції, співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками за тих, хто поряд; вміє розрізняти моральні, інтелектуальні та естетичні почуття; виявляє почуття приязні, щирості, жалю, відповідальності, безкорисливості, вдячності, любові у взаєминах з іншими [3].

У дошкільному дитинстві формується також мова емоцій як система словесних позначень емоційних станів та інших властивостей емоційної експресії (міміка, пантоміміка, жести, інтонація, фізіологічні зміни), а також причин і результатів пережитих емоційних станів. Загальна вікова динаміка розвитку мови емоцій у дошкільників характеризується переходом від словесного неструктурованого позначення емоційних явищ, яка типова для молодшого дошкільного віку до словесного структурованого позначенню

допомогою узагальнених понять, що притаманне для старшого дошкільного віку. Цікавим є той факт, що у дошкільному віці емоційна лабільність, яка виражається в легкості і швидкості переходу від одного емоційного стану до іншого, минаючи нейтральні форми, поступово трансформується в пластичність емоцій, яка характеризується гнучкістю зміни емоційних переживань, опосередкованої нейтральними формами емоційних станів. Тобто утримується повний цикл входу в емоційний стан і виходу з нього без накладення їх один на одного. Крім того, зміна різних ситуацій для дошкільника не визначає зміни змісту його емоційного стану з причини стійкого емоційного ставлення до різних об'єктів і збільшення часу протікання емоційного реагування. У старшому дошкільному віці вихід з емоційного стану може бути здійснений довільно самою дитиною відповідно до соціальною установкою або ігровими вимогами [5].

В дошкільний період починає складатися індивідуальна мотиваційна система дитини. Мотиви здобувають відносну стабільність. Серед них виділяються домінуючі мотиви – переважні в формі мотиваційної ієрархії. Це веде до появи вольових зусиль для досягнення поставленої мети. У молодшому шкільному віці закріплюється вольовий мотив досягнення і стає стійкою особистісної рисою. Однак це відбувається не відразу, а лише до кінця молодшого шкільного віку, приблизно до III – IV класів. На початку навчання остаточно оформляються інші особистісні властивості, необхідні для реалізації цього мотиву. Особливістю дітей молодшого шкільного віку є безмежна довіра до дорослих. Це безпосередньо стосується важливого особистісного новоутворення – самооцінки. Вона безпосередньо залежить від характеру оцінок, які дають дорослим дитині. У молодших школярів на відміну від дошкільнят вже зустрічаються адекватні, завищені і занижені самооцінки. Самооцінка разом з соціально-психологічними очікуваннями складають двосторонній взаємоузгоджений механізм взаємовпливів [4].

Другим важливим моментом є свідома постановка багатьма дітьми мети. Свідомий контроль дитиною власних дій досягає такого рівня, коли

діти вже можуть керувати поведінкою на основі прийнятого рішення, наміри, поставленої мети. Прийнята мета чи виниклий намір керують поведінкою, не дозволяючи увазі відволікатися на сторонні справи [3].

Воля припускає самообмеження, стримування деяких досить сильних потягів, свідоме підпорядкування їх іншим, більш значимим і важливим цілям, уміння придушувати безпосередньо виникаючі в даній ситуації бажання і імпульси. На вищих рівнях свого прояву воля припускає опору на духовні цілі і моральні цінності, на переконання й ідеали. Вольова дія зазвичай супроводжується відсутністю емоційного задоволення, але з успішним завершенням вольового акту зазвичай пов'язане моральне задоволення від того, що його вдалося виконати [2].

Важливим показником емоційно-соціального розвитку дошкільника, його повноцінного особистісного зростання є відповідність переживань реальним життєвим подіям та ситуаціям. Завдання педагогів – окультурити соціальні почуття як щодо їхнього активного прояву, так і вміння стримувати імпульсивні поривання. Педагогічні зусилля спрямовують на ознайомлення дітей дошкільного віку з абеткою людських емоцій, розвиток культури виявлення почуттів, адекватної реакції на життєві події.

Для педагога важливо наповнювати життя дитини в дошкільному закладі психологічними ситуаціями, у яких знання про моральні (або інші) норми емоційно проживатимуться. Діти отримують потрібну інформацію та досвід проживання емоцій для того, щоб створити свій власний «емоційний фонд», за допомогою якого зможуть орієнтуватись у власних почуттях та почуттях оточення. Вони зможуть зрозуміти поділ емоційних проявів на негативні та позитивні, вчитимуться розпізнавати різницю між почуттями та вчинками.

Висновки. Отже, емоційна сфера є важливою складовою у розвитку дітей, так як ніяке спілкування, взаємодія не буде ефективним, якщо його учасники не здатні, по-перше, «читати» емоційний стан іншого, а по-друге, управляти своїми емоціями. Розуміння своїх емоцій і почуттів також є

важливим компонентом у становленні особистості зростаючої людини. Формування емоційної сфери є однією з найважливіших умов становлення особистості дитини, досвід якої безперервно збагачується. Розвитку емоційної сфери сприяє сім'я, школа, все те життя, що оточує і постійно впливає на дитину.

Література

1. Выготский Л. С. *Педагогическая психология*. М., 1991. 480 с.
2. Мельничук І. В. Генеза емоційних особливостей у сучасних дітей. *Наука і освіта*. Одеса, 2002. №5. С. 42-44
3. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник ХДУ*. Херсон : ВД «Гельветика». 2015. Вип. 6. С. 145–154.
4. Попович І. С. Самооцінка як критерій соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. К. : «ГНОЗІС», 2010. Т. XII, ч. 3. С. 326–333.
5. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психол. імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 1. Вип. 44. К. : Фенікс, 2016. С. 138–143.